

Ilmastopolitiikan pyöreä pöytä

5. kokous

Teema: ilmastolain uudistus

Aika: ke 2.12.2020 klo. 10.30–12.00

Paikka: Säätytalo, Helsinki /virtuaalokokous

Tausta

Ilmastolaki (609/2015) astui voimaan vuonna 2015. Nykyinen ilmastolaki velvoittaa vain valtion viranomaisia, ei yksilöitä tai yrityksiä. Laissa säädetään suunnitelmista, joiden avulla Suomen kasvihuonekaasupäästöjä vähennetään ja ilmastomuutoksen sopeudutaan. Lisäksi laissa veloitetaan valtion viranomaiset seuraamaan ja raportoimaan päästökehityksestä. Lain merkittävin ohjauskeino on ilmastopolitiinen suunnittelujärjestelmä, joka koostuu kolmesta suunnitelmasta:

- **Keskipitkän aikavälin suunnitelmassa** vuoteen 2030 listataan keinoja päästöjen vähentämiseen päästökaupan ulkopuolisilla aloilla, kuten liikenteessä, maataloudessa, rakennusten lämmityksessä ja jätehuollossa. Keskipitkän aikavälin suunnitelma tehdään hallituskausittain.
- **Pitkän aikavälin suunnitelmassa** (näköala vuoteen 2050) tarkastellaan kaikkia päästöjä, eli myös päästökaupan päästövähennyksiä ja tavoitteita. Päästökauppaan kuuluu sähkön- ja kaukolämmöntuotanto, metallien jalostusteollisuus, sellu- ja paperiteollisuus, kemianteollisuus, lentoliikenne ja rakennustuoteteollisuus. Pitkän aikavälin suunnitelma laaditaan vähintään kerran 10 vuodessa.
- **Ilmastomuutokseen sopeutumista käsittelevä suunnitelma** laaditaan vähintään kerran 10 vuodessa.

Hallitus raportoi eduskunnalle suunnitelmien toteutumisesta vuosittain julkaistavassa ilmastovuosikertomuksessa.

Hallitusohjelman mukaan ilmastolain ohjausvaikutusta vahvistetaan nykyisestä. Jotta hiilineutraalisuus ja muut sitovat kansainväliset ja EU-tason ilmastotavoitteet saavutetaan, ilmastolakia päivitetään siten, että tavoite hiilineutraaliudesta vuoteen 2035 mennessä toteutuu. Lakiin sisällytetään hiilineutraaliuspolkua vastaavat päästövähennystavoitteet vuosille 2030 ja 2040, ja 2050 tavoitetta päivitetään. Lisäksi lakiin lisätään maankäyttösektoria ja hiilinielujen vahvistamista koskevat tavoitteet.

Ympäristöministeriö asetti tammikuussa 2020 työryhmän valmistelemaan ilmastolain uudistusta. Osana valmistelua, ympäristöministeriö on tehnyt useita eri kuulemisia syksystä 2019 lähtien. Kuulemisten tavoitteena on ollut kerätä kansalaisten ja sidosryhmien näkemyksiä, siitä millä tavalla ilmastolakia tulisi uudistaa. Erityistä huomiota kiinnitettiin nuorten ja saamelaisten viestien kuulemiseen.

Alkuvuonna 2020 ministeriö on tehnyt useita kansalaiskyselyitä sosiaalisessa mediassa ja verkossa sekä järjestänyt kohdennettuja sidosryhmätilaisuuksia ja avoimia kansalaistilaisuuksia ympäri Suomen. Ministeriö järjesti kaksi viimeisintä verkkokyselyä 15.10. - 12.11., joilla kerättiin kansalaisten näkemyksiä siitä, millä tavalla osallistuminen, tiedonsaanti ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus tulisi huomioida uudessa ilmastolaissa. Lisäksi kerättiin tietoa siitä, miten saamelaisten oikeuksia tulisi huomioida laissa.

Ilmastolain uudistuksen laajuus ja siinä käsiteltäviä teemoja:

Sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja reilu siirtymä

Ilmastonmuutoksen yhteiskunnallisessa keskustelussa on nostettu esille ilmastotoimien sosiaalisen oikeudenmukaisuuden turvaaminen ja ilmastotoimimattomuuden mahdolliset ylisukupolviset oikeudenmukaisuushaasteet. Keskustelu on heijastunut myös lukuisiin kuulemistilaisuuksiin ilmastolain uudistuksesta.

Hallitus on sitoutunut siihen, että siirtymä hiilineutraaliin yhteiskuntaan tehdään sosiaalisesti ja alueellisesti reilulla tavalla. Keskeistä on yhteiskunnan rakenteiden muokkaaminen suuntaan, jossa vähähiiliset ratkaisut ovat yrityksille ja kansalaisille houkuttelevia ja kannattavia. Yrittäjäyys, kilpailukyky ja koko maan mahdollisuuksien hyödyntäminen ovat reilun siirtymän edellytyksiä. Reilun siirtymän varmistamiseksi hallitus seuraa ohjelmatyönsä sosiaalisia, alueellisia ja työllisyysvaikutuksia. Rakennemuutoksessa tuetaan työllisyyttä, elinvoiman kannalta haasteellisten alueiden ja toimialojen kestäväää siirtymää.

Sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen¹ ja reiluun siirtymään voidaan katsoa kuuluvaksi erityisesti:

- perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen
- ilmastonmuutokselle haavoittuvat ihmisryhmät ja heidän turvaaminen
- ilmastonmuutokselle haavoittuvat toimialat tunnistetaan ja niitä turvataan
- ilmastonmuutoksen hillintä- ja sopeutumistoimien näkökulmasta haavoittuvat toimialat
- sosiaalinen hyväksyttävyyys

Kansainvälisiä esimerkkejä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kirjaamisesta ilmastolaeissa

Skotlannissa oikeudenmukainen siirtymä on ilmastolaeissa (2019) osana ilmastosuunnitelman valmistelua, jolta edellytetään oikeudenmukaisen siirtymän periaatteiden noudattamista. Oikeudenmukaisen siirtymän periaatteet sisältävät Skotlannin ilmastolaeissa YK:n kestävä kehityksen tavoitteet, työllisyysvaikutuksia ja alueellisia vaikutuksia. Toimien vaikuttavuutta ja tavoitteiden toteutumista on arvioitava ja seurattava.

Espanjassa uudistetaan parhaillaan ilmastolakia ja luonnoksessa on mukana myös sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Luonnoksessa tarkoituksena velvoittaa hallitusta viisivuotisiin oikeudenmukaisen siirtymän strategioihin osana ilmasto- ja energiastrategiaa. Lain tarkoituksena on tunnistaa ryhmiä, aloja ja alueita, jotka ovat mahdollisesti haavoittuvia hiilineutraalisuustoimien osalta. Laissa turvataan osana siirtymää osallistumisoikeudet, edistämistoimet (mm. teollisuuspolitiikka, tutkimus, innovaatiot, koulutus yms.) ja laaditaan siirtymäsopimukset. Myös sukupuolinäkökulma on huomioitu.

Ranskassa energia- ja ilmastolaki taas oikeuttaa tiettyjen rakennemuutosalojen työntekijät (huom. arvioitu olevan hyvin rajattu määrä, 2000 ihmistä, ml alihankkijat) erityisiin tukitoimiin, mm. osaamisen päivittäminen, palkkakompensaatio. Lisäksi hallitus on sitoutunut kehittämään ja rahoittamaan neljän alueen rakennemuutosta (menetetty verotuet). Lainvalmistelussa ja strategian tekemisessä on kuultu vähähiilisen rakennemuutoksen neuvostoa, joka koostuu mm. paikallishallinnon edustajista, kansalaisjärjestöistä ja työmarkkinaosapuolista.

Pääkysymykset keskustelulle:

- Mitkä asiat ovat mielestänne keskeisiä ilmastolain uudistuksessa?
- Ilmastolain kuulemisissa on nostettu esille ilmastotoimien sosiaalisen hyväksyttävyyden vahvistaminen ja reilun siirtymän mahdollistaminen. Millä tavalla edellä mainittuja olisi mahdollista edistää ilmastolakia uudistettaessa?

¹ ks. Ilmastopaneeli: Ilmastotoimien sosiaalinen hyväksyttävyyys. 1/2020.